

3.
C. NEGRESCU

Diplomat al Școlii de Științe Politice din Paris

000

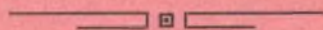
II

3213

FINANȚELE

ȘI

RĂZBOIUL

Înstitutul de Arte Grafice „SAMITCA”, Societate anonimă

CRAIOVA

Prețul 1 Leu.

C. NEGRESCU

Diplomat al Școlii de Științe Politice din Paris
Procurist la Banca Comerțului, Craiova

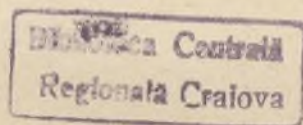
ooo

FINANȚELE

ȘI

RĂZBOIUL

1.3213 -

Institutul de Arte Grafice „SAMITCA“, Societate anonimă

CRAIOVA

Cu broșura de față dau publicității o conferință ținută în Decembrie trecut la „Prietinii Științei“ din Craiova: am adăogat aci câte-va date statistice, dar am păstrat planul expunerii orale de atunci.

AUTORUL.

Craiova, Februarie, 1916.

FINANȚELE ȘI RĂZBOIUL

La începutul actualei conflagrații europene, Lloyd George pe atunci ministru de finanțe al Angliei, declară, într'un interview că războaiele moderne se fac nu numai cu gloanțe, ci și cu bani și că victoria va fi de partea aceleia din taberile beligerante care va avea la îndemână cele mai multe resurse financiare.

Deși profeția ministrului englez nu s'a realizat până în prezent și nu se întrevede nici măcar pentru viitor momentul când războiul ar trebui încetat din motive financiare, se poate totuși afirma cu certitudine că finanțele înfloritoare constituiesc unul din elementele indirecte care contribuiesc la succesul final. Pe de altă parte însă, finanțele avariate, cu tot cortegiul lor de perturbații în viața economică, nu reușesc să capete o influență așa de covârșitoare în cât ele singure să forțeze pe vreunul din combatanți la o pace prematură, — fapt dovedit cu prisosință de războaiele din trecut. Dacă e adevărat că finanțele joacă un rol primordial în pregătirea unui război, dacă e incontestabil că de multe ori crizele economice și financiare sunt obstacole la deslănțuirea conflictelor armate, apoi nu e mai puțin adevărat că, odată războiul declarat, finanțele trec pe al doilea plan și rezolvarea logică a dificultăților de ordin financiar se amână, din mai multe considerente, până la lichidarea posterioară războiului.

Paul-Leroy-Beaulieu după ce arată originea biletelor de bancă și de stat cu curs forțat, în legătură cu convulsiunile politice din secolul trecut, ajunge la concluzia, aproape contrară afirmației lui Lloyd George, că „un peuple peut longtemps soutenir une grande lutte, malgré que ses finances soient en désarroi¹⁾”. Acelaș autor

¹⁾ Traité de la Science des Finances, Tome Second, p. 725 Ediția 1906.

adaogă mai departe că momentul când dificultățile financiare devin intolerabile și sunt pentru țara respectivă o cauză de mare slăbiciune nu e nici odată la începutul războiului sau în timpul cât durează acesta, ci după pace, atunci când se prepară lichidarea cheltuelilor făcute și întoarcerea la viața normală.

De-o cam dată constatăm că nici unul din statele aflătoare în luptă nu e sguđuit de vre-o manifestare din care am putea deduce o apropiată epuizare financiară, cu alte cuvinte, chestiunea financiară nu a ajuns la nici unul în stadiul acut de a avea vre-o influență simțitoare asupra operațiilor pur militare. Combatanții își procură, unii mai greu, alții mai ușor, mijloacele necesare războiului. Oameni și bani le stau încă la dispoziție, — oameni cu milioanele, iar bani cu miliardele.

Sumele cheltuite până acum ating cifre în aparență fantastice și justifică pe deplin curiozitatea de a cerceta izvoarele de bani și modalitățile cu ajutorul cărora statele moderne adună dela cetățenii lor numerarul trebuincios finanțării războiului.

Finanțele statului se alimentează în timp de război și în general în vremuri anormale, ca și în timpuri de pace, dela aceiași trei factori, și anume:

- 1) Bugetul Statului,
- 2) Băncile de emisiune,
- 3) Împrumuturile publice.

Aceasta ar fi și ordinea importanței în timp de pace, ordine care se intervertește în război în așa fel că împrumuturile publice furnizează sumele cele mai însemnate, depășind cu mult împrumuturile la Băncile de emisiune cât și resursele bugetare ordinare.

Mecanismul factorilor enumerați e, în timp de război, același ca în vremuri normale, cu modificările necesitate de împrejurări.

Bugetul

Bugetul este un cont detaliat și de prevedere asupra cheltuelilor și veniturilor statului, făcut anterior epocii pe care se aplică și supus spre aprobare Corpurilor Legiuitoare în mai toate țările cu regim constituțional.

Dreptul reprezentanților poporului de a admite ridicări de impozite și de a aproba felul cheltuirii lor în folosul statului aparține în trecut suveranului, care impunea la dări pe cetățeni cât vroia și cheltuia produsul lor cum vroia, fără să fie obligat a da

vre-o socoteală de gestiunea sa. Bugetul general al statului se confundă cu bugetul personal al suveranului și formau un tot indivizibil.

Cheltuelile fără control au condus, ca de obicei, la abuzuri și abuzurile la conflicte între suverani și popoare, între guverne și parlamente, între puterea executivă și cea legislativă. Luptele de secole întreprinse pentru separarea celor două bugete, duse de altminteri paralel cu luptele pentru câștigarea celorlalte drepturi constituționale de cari se bucură azi popoarele, au început și s'au terminat mai curând în Anglia, a cărei soluție în chestiunea bugetară a servit de model și altor state. Conflictele dintre regii Angliei și parlament asupra impunerii contribuabililor s'au terminat la 1649 cu decapitarea lui Carol I și la 1688 cu alungarea întregii dinastii. Cu suirea lui Guillaume al III-lea de Orange pe tronul Angliei s'a fixat regelui o leafă, numită astăzi listă civilă, s'au separat veniturile statului de acelea ale suveranului și s'a stabilit, odată pentru totdeauna, că numai reprezentanții națiunii au dreptul să ridice impozite.

În mecanismul unui buget observăm patru mari etape ¹⁾:

- 1) Prepararea bugetului,
- 2) Votarea „
- 3) Execuția „
- 4) Controlul „

Bugetul e preparat de puterea executivă prin Ministrul de Finanțe. Acesta primește dela colegii săi dela celelalte ministere bugetele parțiale de cheltueli, pe cari le totalizează, prepară în plus singur bugetul general de venituri și le supune, sub numele de „proiect de lege al bugetului“, și însoțite de câte-va cuvinte explicative, spre aprobare Corpurilor Legiuitoare.

După cum se vede, în alcătuirea bugetului statului se ia ca punct de plecare cheltuelile, pe când particularul ia, la alcătuirea bugetului său, veniturile. Particularul cheltuește sau ar trebui să cheltuiască atât cât îi permit veniturile; statul, din contră, trebuie să-și procure à tout prix, sumele necesare pentru acoperirea cheltuelilor cari se presupun indispensabile mersului normal al ruajelor lui.

La votarea bugetului se începe ca și la preparare, cu cheltuelile. Se discută și se aprobă cheltuelile pe capitole și în

¹⁾ René Stourm, Le Budget, ed. 1906, pag. 51.

detaliu, iar nu pe ministere și în bloc. Se procedează la fel cu veniturile.

În mai toate țările bugetele se votează pe un an. În multe din ele s'au sustras dela votul anual al parlamentului părți din venituri sau din cheltueli. Așa, spre exemplu, în Anglia, a cincea parte din cheltueli și trei cincimi din venituri sunt votate odată pentru totdeauna și nu se modifică decât pe baza unei legi ulterioare. Lista civilă a regelui, dobânda datoriei publice, impozitul pe venit, costul serviciului diplomatic, etc., formează așa numitul „fond consolidat”, care e scutit de votul anual. De asemenea bugetul Ministerului de Război în Germania era votat înainte, în cea mai mare parte a lui, pe termen de șapte ani. De aci numele de „septenat militar”. „Septenatul” s'a transformat de curând în „quinquenat”, iar pentru marină s'a înființat „sextenatul naval”. Sustragerile se explică în Anglia prin dorința comună a guvernului și a parlamentului de a simplifica discuția bugetului, iar în Germania prin spirit de autoritarism guvernamental.

Prepararea și votarea bugetului s'au caracterizat prin frumoasa formulă engleză: „Coroana cere, Comunele acordă, Lorzii consimt”.

Odată votat, proiectul de lege al bugetului devine lege și ca atare se procedează la a treia operație, la execuție, în care agenții fiscali adună veniturile statului, iar ordonatorii și contabilii le cheltuesc.

Controlul bugetar se face de obicei de Curtea de Conturi.

Dacă insistăm asupra formalităților bugetare, mai mult poate decât e util pentru subiectul care ne preocupă, e fiindcă aceste modalități, consacrate prin legi și printr'un lung trecut istoric, se respectă în limitele posibilității și în caz de război. Toate guvernele își fac o datorie de onoare a nu se depărta prea mult de spiritul legii care cere prealabila încuviințare a parlamentului pentru adunarea veniturilor și cheltuirea lor.

Băncile de emisiune

Dacă în cursul anului bugetar, veniturile nu ating cifra prevăzută sau dacă cheltuelile întrec sumele înscrise și dau naștere dezechilibrului bugetar, statul își procură fondurile de cari mai are nevoie prin scontarea veniturilor viitoare sub formă de împrumuturi la Banca de emisiune.

Băncile de emisiune sunt instituții de bancă dotate de stat cu privilegiul de a emite „bilete de bancă”. Acestea sunt obligațiuni scrise făcute de institutul emițător să plătească purtătorului și la cerere suma menționată într'însele.

Evoluția economică a adus cu sine o diviziune a muncii pe terenul baterii monedelor; statul și-a rezervat pentru monetăriile sale numai baterea monedii metalice și a acordat dreptul regalian de a scoate biletele—considerate de marele public tot bani ca și monedele metalice—unei instituții de credit, de cele mai multe ori cu caracter particular, cu care însă a rămas în strânse legături atât din punctul de vedere al intereselor de stat pure, cât și din acela al economiei naționale.

Biletul de bancă oferă ca instrument de plată avantagii publicului care-l primește drept bani și băncii care-l emite. Având în vedere sumele enorme cari sunt în joc în afacerile moderne, transacțiile comerciale se pot efectua mai repede și mai comod grație biletelor de bancă, acestea reprezentând o valoare cât de mare sub o greutate infimă.

Pe de altă parte, tocmai din cauza repeziciunii cu care circulă biletul de bancă în comparație cu metalul, aur sau argint, o țară are nevoie de o mai puțină cantitate din acesta din urmă pentru satisfacerea trebuințelor monetare și poate plasa în întreprinderi productive diferența de monedă metalică economisită. Pentru banca de emisiune, avantajul constă în faptul că, necherându-se odată rambursarea tuturor biletelor, cantitatea garantatoare de aur sau argint poate să fie mai mică decât valoarea biletelor în circulație și pune deci Banca în măsură de a-și procura „un surplus de capital reprezentat prin excedentul biletelor asupra stocului metalic, surplus care nu costă dobânzi și pentru care nu suportă decât mici cheltuieli de fabricație”¹⁾

În schimbul dreptului acordat de a emite bilete, statul a impus băncilor următoarele obligațiuni:

1) Să întrețină un fond metalic aur, câte odată și argint, de 30—40% din valoarea biletelor în circulație, fond care garantează rambursarea biletelor în metal. În adevăr, biletul de bancă e primit ca instrument de plată de marele public numai atâta vreme cât există siguranța sau cel puțin speranța că el este în tot momentul rambursabil în aur.

¹⁾ Paul Leroy-Beaulieu, *Traité Théorique et Pratique d'Economie Politique* Tome III pag. 465 Ed. 1906.

2) Banca de emisiune, având dela public bani fără dobândă, să ajute economia națională — agricultura, comerțul, industria, — prin împrumuturi cu dobândă mică.

3) Banca să vegheze ca circulația internă să se mențină pe baze solide păstrând proporția rațională între valoarea biletelor și valoarea monedelor metalice, precum și între valoarea monetei naționale și valoarea monetelor țărilor streine. Cu un cuvânt, să facă tot posibilul ca, prin măsuri luate de comun acord cu guvernul, să mențină în comerțul intern și extern valoarea integrală a monedei naționale, sarcină numită de specialiști *regularea valutei*.

4) Banca să facă statului, la nevoie, avansuri cu dobândă mică sau chiar fără dobândă, în schimbul titlurilor de rentă pe cari acesta le depune drept garanție.

Biletele de bancă nu au economisit numai moneda metalică ci au fost și un imbold în spre perfecționarea continuă a mijloacelor de plată, căci după cum banii metalici au fost înlocuiți cu bilete tot așa acestea fac loc la rândul lor, în țările cu organizație de bancă înaintată, altor procedee mai perfecționate, ca: cecuri, virimente, compensațiuni, etc.,

Anglia, cu tranzacțiuni comerciale superioare atât Franței cât și Germaniei, are un stoc monetar metalic și o emisiune de bilete inferioare ambelor țări din urmă.

Economisirea biletelor a adus cu sine fenomenul ce se observă la Banque de France și la Bank of England de a avea un stoc metalic egal sau aproape egal cu valoarea biletelor emise. Băncile de emisiune pierd în țările bogate și cu un lung trecut comercial din ce în ce mai mult rolul lor de instituții de credit și tind a deveni instituții de salvare pentru timpuri de criză sau de război, și aceasta prin facultatea ce au de a emite bilete reprezentând o valoare de câteva ori mai mare, decât stocul lor metalic, fapt care le pune în situația de a veni în ajutorul statului la declararea războiului sau a crizei, cu emisiunea de bilete de care, din spirit de prevedere sau din alte motive, nu s'a uzat până la limita legală în timp de pace. Incetul cu incetul, s'a stabilit la conducătorii popoarelor și s'a răspândit și în mase credința că stocul metalic e nu numai un fond pentru garantarea biletelor dar și un „tezaur de război“. Termenul a fost inventat, după câte știm, de Paul Leroy-Beaulieu.

Ideia s'a răspândit mai cu seamă în Franța. Orice sporire a stocului metalic aur la Banca Franței eră considerată cu drept

cuvânt o măsură de siguranță în plus pentru vremuri de restriște și Francezii erau mândri de enorma cantitate de aur din pinițele băncii lor.

Băncile de emisiune sunt de obicei cu caracter particular, adică fondurile cu cari se înființează aparțin în majoritate particularilor, nu statului, ceea ce nu înseamnă după cum spuserăm și mai sus, că statul se dezinteresează de buna lor funcționare, ci, din contră, își rezervă dreptul prin lege de a le conduce direct sau indirect, conform cu interesele permanente ale țării respective. Există însă și bănci pure de stat în Rusia și în Suedia unde se pot considera ca niște secțiuni ale Ministerului de Finanțe și unde deci stocul metalic, aur sau argint, este proprietatea statului.

Repetăm ceea ce am spus la buget: ori care ar fi nevoile statului, banca de emisiune nu poate să-i avanseze sume decât în limitele legilor și statutelor cari îi reglementează funcționarea.

Mai toate statele au modificat în decursul războiului legile privitoare la băncile de emisiune, dându-le astfel puțința de a veni în ajutorul guvernelor într'o măsură mai largă decât eră posibil pe baza legilor din timpurile normale. Așa, de pildă Franța a mărit, în mai multe rânduri de altminteri, cifra până la care Banca Franței eră autorizată a emite bilete. La fel a procedat Rusia. Nu ne e cunoscut dacă și când a abrogat Anglia așa numitul „Peel-Act“; cert e că și aci s'au adus modificări, de natură însă mult mai puțin însemnată ca acelea aduse în modul de funcționare al Băncii Imperiului german. Valabilitatea biletului de bancă se bazează pe existența unui fond metalic garantator și pe convertibilitatea lui în monedă metalică, purtătorului și la cerere. Din aceste două calități biletul a pierdut în toate țările afară de Anglia, pe cea de a doua; peste tot, afară de Anglia, biletul a primit atributul cursului forțat în circulație iar băncile au fost liberate de obligația de a rambursa biletul în aur.

Deși Banca Angliei întreține mereu un ghișeu pentru rambursare de aur în cantități mici, guvernul englez a interzis exportul aurului. Această măsură indirectă are însă aceeași influență asupra păstrării stocului Băncii ca și liberarea de obligația rambursării, căci pericolul pentru stocul metalic vine mai mult din nevoia ce au importatorii de a-și solda plățile cu aur, atunci când cursul cecului e prea urcat, decât din dorința particularilor de a-l ascunde.

Existența stocului metalic e mereu garantată cu acest soi de măsuri și statele, fie prin apeluri patriotice ca în Franța, fie prin apeluri patriotice și măsuri coercitive ca în Germania, fac toate eforturile posibile ca el să crească în proporție cu valoarea biletelor emise, așa în cât raportul dintre aceste două din urmă să nu se depărteze de 30%.

Vom arăta la fiecare țară în parte modul și măsura în care băncile de emisiune au venit în ajutorul statelor în luptă.

Împrumuturile publice

În mod logic și normal, statul trece la împrumuturile publice după ce a epuizat banca de emisiune.

Evoluția istorică ne arată 3 feluri de împrumuturi publice mai importante¹⁾:

1) Împrumuturile forțate în cari statul ia cu forța de la particulari sumele de cari are nevoie pentru aranjarea finanțelor, nefăcând prin urmare apel nici la patriotismul, nici la interesul individului. Împrumuturile de această natură nu au adus rezultatele dorite când au fost întrebuințate în trecut: așa împrumutul forțat al Franței din 1793 a procurat statului suma de 100 milioane din 1 miliard cât se proiectase. Același lucru se poate afirma și despre

2) Împrumuturile patriotice. Apelul făcut de stat la sentimentul patriotic și spiritul de datorie al cetățeanului pentru a-i avansa bani cu dobândă mică, se izbește de egoismul individual care e destul de puternic ca să explice pentru ce împrumuturile patriotice din trecut au avut rezultatul lamentabil al celor forțate.

Nu-i rămâne statului decât să facă apel la interesul cetățeanului și să-i ofere condiții avantajoase, în plasamentul capitalurilor: dobânda cu care se împrumută dela particulari trebuie să fie în conformitate cu situația economică generală a țării, adică să nu fie mai mică decât aceia pe care particularul ar dobândi-o plasând banii tot așa de sigur în altă parte. Am putea numi pe acestea

3) Împrumuturile publice obicinuite sau ordinare cari au jucat un rol imens în istoria popoarelor. Lucrul nu e de mirare. Numai la împrumuturile ordinare interesul personal al individului concordă cu interesul general al statului și nu se calcă nici una din legile cari domină viața economică.

¹⁾ Vezi Paul Leroy-Beaulieu, *Traité de la Science des Finances*. Tome second, pag. 306, ediț. 1906.

Împrumuturile obicinuite pot fi:

a) perpetue, adică fără nici un termen fix de plată, statul rezervându-și dreptul da a le plăti când va voi. Este evident că aceste împrumuturi oferă avantagii considerabile împrumutătorului și nu pot reuși decât acolo unde statele sunt bine consolidate, unde încrederea în viitorul poporului nu e zdruncinată și unde există bursele cari oferă detentorului de rentă oricând ocazia de a transforma imediat în bani creanța lui asupra statului.

b) amortibile cari la rândul lor sunt de două feluri:

1) Împrumuturile amortibile cu tragere la sorț periodice și anuale. Termenul lor e de obicei de 10—100 de ani, după care datoria e integral achitată. Mai puțin avantajoase decât categoria precedentă, ele sunt totuși superioare.

2) Bonurile de tezaur rambursabile la epoce fixe. Termenul lor e foarte scurt, dela 3 luni la 2 ani. Avantagiile acestor împrumuturi sunt: 1) datoria integrală se achită după un timp scurt și 2) încarcă bugetul anual cu o mică anuitate. Dezavantagiile sunt însă mai mari: cum toată datoria se plătește la o singură dată, și cum statul posedă rar mijloacele suficiente de achitare, e forțat de a preschimba datoria sau de a face alta nouă. Și într'un caz și într'altul operația dă naștere la cheltueli complimentare.

Se mai poate întâmpla ca scadența bonurilor de tezaur să cadă tocmai într'o epocă de criză, în care statul este în imposibilitate să facă față angajamentelor și riscă să devină insolubil. În caz de război, ele nu sunt recomandabile decât când nu se pot procura resurse pe altă cale, și aceasta pentru un timp provizoriu, după care trebuie transformate în împrumuturi cu termene lungi.

Mobilizarea financiară

Mobilizarea financiară sau totalitatea măsurilor cari se iau la declararea războiului pentru alimentarea finanțelor publice are cele mai multe șanse de reușită când se îndeplinesc următoarele postulate:

- 1) Bugetul statului să-și mențină veniturile,
- 2) Banca de emisiune să nu aibă epuizată emisiunea de bilete și
- 3) Economia țării să facă posibile împrumuturile publice.

Bugetul, Banca de emisiune și împrumuturile de stat presupun însă la rândul lor un substrat, un fond din care să atragă

sumele pe cari le pun la dispoziția tezaurului public, jucând prin urmare, în această ordine de idei, rolul de vase comunicante între basinul avuției naționale și finanțele statului. Fondul se compune după Lansburgh din :

a) Stocul monetar metalic circulant din țara respectivă. Rezultatele statistice asupra cantităților de monede aur, argint, nichel etc... cari circulă în diferite țări, sunt necomplete, din motive ușoare de înțeles. După un raport făcut de directorul monetăriei în Statele-Unite s'ar fi găsit în 1907, în statele azi beligerante, următoarele cantități de monede în milioane de mărci :¹⁾

	Aur	Argint
Anglia	2348.2	470.0
Franța	4336.9	1726.6
Germania	3853.1	880.7
Rusia	3590.6	344.0
Austro-Ungaria	1290.7	441.4
Italia	795.9	117.6
Belgia	128.1	103.7
Turcia	210.0	168.0
Serbia	15.5	5.5
Bulgaria	30.2	13.4

Lăsând la o parte cifrele a căror exactitate e îndoelnică, putem susține în mod comparativ că Franța posedă o mai mare sumă de cât Germania și Germania mai mult de cât Anglia. Sistemul plăților prin cecuri, virimente, compensațiuni etc., au înlocuit aurul și argintul în circulație în Anglia și a făcut posibilă transformarea metalului prețios devenit disponibil în întreprinderi productive, ca uzine, mine, ateliere, etc. Acest avantajiu din timp de pace devine dezavantajiu în timp de război, când moneda metalică, aur sau chiar argint, e mai apreciată decât hârtia monedă de orice natură.

Cantitatea de monedă metalică circulantă într'o țară oare care nu este însă în relație directă cu bogăția ei, după cum se vede ușor la Anglia care, deși mai bogată decât Franța, posedă mai puțină monedă metalică decât aceasta din urmă.

b) Al doilea element constitutiv al fondului de mai sus e suma capitalurilor împrumutate străinătății pe termene scurte și cari pot fi rechemate în cazuri de război în țara de origină.

¹⁾ Georg Obst Geld, Bank und Börsenwesen pag. 26 edif. 1916.

Anglia are din acest punct de vedere o superioritate zdrobitoare asupra aliaților și adversarilor ei. Nu atât calitatea de creditoare a lumii întregi, cât felul de creditoare pentru sume enorme plătibile în câteva luni face din Anglia stăpâna mijloacelor de plată din univers și din Londra un „Clearing-House” general ¹⁾.

Franța e financiarul lumii. Ea imobilizează însă capitalurile în plasamente cu termene lungi. Anglia e bancherul universal și întreține capitalurile sale în străinătate sub formă mobilă și rechemabile la cel dintâi semnal de alarmă înapoi în țară. O urcare ușoară a dobânzii la Bank of England sau „strângerea șurubului” arată capitalurilor engleze din țări străine că pot fi retribuite în patria lor tot așa de bine ca și în ținuturile de adopțiune. Urcare a dobânzii și restrângerea creditelor provoacă imediat o mișcare concentrică a capitalurilor britanice din toate părțile lumii în spre Londra, fie sub formă de mărfuri, fie sub formă de aur, și întăresc astfel puterea de rezistență financiară a statului englez în timpuri de criză și de război. Statele Unite din America de nord, în afară de datoria de 10 miliarde către Anglia sub forme de titluri felurite, mai sunt datoare pe piața Londrei în permanență câteva miliarde acordate pe termen scurt. O retragere de credite bruscă din partea Angliei provoacă panică și sinucideri la New-York. Acestei cauze se datorește sdruncinarea, pasageră de altminteri, a târgului financiar american la începutul actualului război.

Superioritatea Angliei e mărită și de faptul că își plasează capitalurile aproape numai în colonii și în țările de a căror amicitie e mai mult sau mai puțin sigură.

Franța a plasat majoritatea capitalurilor sale în străinătate în rentă de stat cu termene lungi și de cari nu poate uza în decursul războiului. Singurul avantaj pe care-l are sunt anuitățile de circa 2 miliarde și $\frac{1}{2}$ la un plasament evaluat la 50 miliarde. E adevărat că după război posesiunea a mari cantități de valori străine va permite Franței, prin vânzarea lor și procurarea de capitaluri din afară, o revenire la viața normală și o refacere a economiei naționale mult mai repede decât în mai toate țările aflate azi în luptă. Valorile străine au adus un mare serviciu Franței și în trecut: plata indemnizării de război de 5 miliarde din 1870 s'a efectuat cu multă ușurință, după cum a demonstrat Léon Say, prin vânzarea titlurilor străine deținute de Francezi.

¹⁾ Die Bank, anul 1914, pag. 1000. Die Kriegs-Kosten-Deckung und ihre Quellen.

Tot aici ar fi de notat că politica financiară a unui popor trebuie să meargă de acord cu politica generală: numai așa s'ar evita exemplul de ingraturitudine financiară ce ni-l dă azi Turcia care luptă contra Franței cu capitaluri franceze.

Germania are un plasament mobilier extern de 20 miliarde;¹⁾ blocusul efectuat de Anglia i-a redus simțitor avantajile pe care le avea în timpuri normale din acest gen de afaceri.

Procurarea de valori străine sigure și păstrarea lor pentru vânzare în cazul unui război eventual au fost obiectul a multe discuții și publicații din Germania²⁾. În teorie, desigur, o excelentă măsură de pregătire financiară; în practică se cere însă și coexistența atâtor alți factori pentru ca măsura să-și dea roadele dorite, încât Germanii regretă azi și puțină cantitate pe care o posedă.

c) Cel mai important factor din substrat e fără îndoială produsul muncii fizice și intelectuale a națiunii pe timp de război, sau, mai explicit, venitul net anual pe care poporul îl pune la dispoziția statului prin plăți de impozite sau subscrieri la împrumuturi publice. Acest venit net scade în primele momente ale mobilizării și războiului: statele din Apus și-au organizat însă producția mai târziu în așa chip, ca rezultatul să nu fie mult mai mic decât cel din timpurile normale, prin luare de măsuri de tehnică și de organizare și prin punerea economiei naționale pe picior de război.

Venitul național implică existența unei avuții naționale, înțelegând prin aceasta averea statului și a particularilor la un loc. Numeroși autori străini s'au ocupat cu evaluările bogățiilor popoarelor. Cităm între alții pe: Foville, Paul Leroy-Beaulieu, Théry, Leon Say, Giffen, Paish, Helfferich, Steinman-Bucher, Inama, Mulhall, Ballod, Pantaleoni, etc. La greutatea inerentă sarcinei de a însumă într'un total valorile dintr'o țară oarecare se adaogă și patriotismul savanților, căci dacă e adevărat că știința n'are patrie, apoi e tot așa de adevărat că omul de știință are una. Așa, de pildă, cercetătorii germani ajung aproape toți la concluzia că „Germania e mai bogată sau cel puțin tot așa de bogată ca Anglia“, pe când statisticienii englezi evaluează averea țării lor cu vre-o 100 miliarde mai mult decât Germanii.

¹⁾ Dr. Karl Helfferich, *La Prosperité Nationale de l'Allemagne* edit. 1914 pag. 102.

²⁾ Riesser, *Finanzielle Kriegsbereitschaft und Kriegsführung* Jena 1909.

Diferențele între rezultatele calculelor provin și din întrebarea a diferite metode în evaluare. Pe când Giffen se servește în Anglia de impozitul pe venit, Foville ia în Franța în ajutor taxa succesorală, iar calculele germane au ca punct de plecare în majoritate statistica asigurărilor. Helfferich a utilizat, ce e drept, pentru Germania atât statistica asigurărilor cât și impozitul pe avere. Cu prima ajunge la 330 de miliarde mărci, iar cu metoda a doua la 285 miliarde mărci, și, pentru a împacă pe partizanii ambelor feluri de aproximații, trage concluzia că averea Germaniei se găsește la media între aceste două limite, la aproape 300 miliarde mărci.

Vom arăta la fiecare stat în parte cifrele presupuse ale averilor naționale. Ținem însă să constatăm de pe acum că toate calculele făcute până în prezent păcătuiesc, pe lângă defectele pomenite mai sus, și prin lăsarea la o parte a elementului celui mai de valoare între valorile unui popor: a omului. Lucrarea profesorului Losch din 1914 tinde să umple această gravă lacună și să amelioreze cercetările, așa de laborioase, dar încă imperfecte ale predecesorilor săi. Savantul german aduce „omul” la același număr cu „animalul” și cu „obiectul” și socotește că valoarea „individului statistic mediu” e în Germania de 15.000 Mărci. Față cu o populație de 68 milioane locuitori, ar trebui, pentru o mai mare apropiere de adevărul asupra bogăției germane, să adăugăm un inventar de vieți omenești în valoare de aproape 1000 miliarde la inventarul mort de 300 miliarde calculat de Helfferich.

Presupunând o avuție națională și venitul ei anual, admitând mai departe că bugetul, banca de emisiune și împrumuturile publice funcționează în conformitate cu legile existente și principiile economice, ar mai rămâne de arătat motivele cari îndeamnă pe cetățeanul modern să împrumute statului sume așa de enorme, întru cât patriotismul singur nu e suficient a explica ușurința cu care miliarde de franci trec din buzunarele particularilor în vistiria statelor.

Manifestația cea mai izbitoare în materie de finanțe la începutul mobilizării și războiului este dispariția subită a numerarului, atât aur cât și argint, din circulație. Lipsa de monedă metalică

se explică prin tendința generală de a nu mai primi decât „metal“ drept plată și prin mania de a-l tezauriza. Pe când prima mărește cererea metalului prețios, cea de-a doua micșorează oferta lui. La rândul lor aceste tendințe sunt provocate de restrângerea sau retragerea creditelor ¹⁾).

Noul mare cumpărător, statul, are însă nevoie de bani pentru a achita armata, furnizorii, administrația, industria mobilizată etc., și recurge în acest scop la resursele bugetare și la băncile de emisiune, neputându-se contracta împrumuturi publice decât după ce populația se obișnuiește cu războiul.

În trecut fie zis, băncile de emisiune, pe lângă datoria ce au de a avansa statului sumele de cari are nevoie până la efectuarea împrumuturilor publice, mai au de îndeplinit două sarcini, tot așa de importante și anume:

1) Să furnizeze circulației instrumentele de plată necesare în locul celor dispărute și ascunse de public în primele momente de panică, și

2) Să susțină creditul intern când instituțiile de bancă pierd încrederea în clientela producătoare sau să ajute băncile când clienții le retrag încrederea și sumele depozitate pentru fructificare.

Pentru atingerea rezultatelor dorite, banca emite bilete atât cât îi permit statutele, fie modificate, fie nu. Administrațiile militare au îngrijit însă din timp de pace ca să aibe gata, la declararea războiului, un stoc tipărit de bilete presupus ca necesar primelor cheltuieli, atât în Germania cât și în Franța. Pentru prima, suma socotită ca indispensabilă în cele dintâi șase zile de mobilizare eră de 750 milioane. Mai toate statele au emis însă și pură hârtie monedă: ceva mai mult, au autorizat organizațiile administrative, ca județe, comune, să emită la rândul lor, pentru circulația locală, biletele de cari se simția nevoie. În Germania s'au văzut chiar întreprinderi particulare cari au emis trate asupra lor însăși și pentru a remedia inconvenientului lipsei de monedă mică, hârtie sau metal.

Cu timpul populația obișnuindu-se cu războiul și scoțând la iveală moneda ascunsă, circulația se înmulțește devenind dublă, triplă etc... decât eră înainte de izbucnirea războiului, pe când totalul obiectelor care se pot vinde sau cumpără rămâne staționar. Având, pe de o parte, o cantitate mai mult sau mai puțin fixă de bunuri, iar, pe de alta, o cantitate de bani numerar și mai ales

¹⁾ Dr. I. Iastrow, Geld und Kredit im Kriege, Jena 1915,—pag. 6.

hârtie care se înmulțește mereu, proporția între bunuri și monedă se transformă în disproporție și în consecință asupra aceluiași bun revine o cantitate mai mare de bani. „Bunul“ se apreciază, iar banul se depreciază și contribuie cu alte cauze la mult trâmbișata și mai mult simțita scumpire a lucrurilor.

Poseorul de bani are în timp de război mai multe posibilități de întrebuințare. Consumarea personală e anihilată prin scumpetea generală. Tot această scumpete împreună cu interzicerea de către stat a altor emisiuni de titluri decât cele de rentă de stat, fac ca individul să nu-și plaseze banii în întreprinderi particulare. Se știe și se speră însă ca statul să-și retragă după război atât hârtia monedă, cât și pe cea pusă în circulație de banca de emisiune, îpuținare care are ca rezultat logic și inevitabil scăderea prețurilor și revenirea lor la normal. Disproporția anormală de care vorbirăm mai sus se transformă în proporție normală. Renta de stat oferă capitalistului cea mai bună modalitate pentru această așteptare.

Renta de stat, având un mare târg de cumpărare și de vânzare și putându-se vinde și cumpăra în orice moment, oferă cumpărătorului posibilitatea de a fi transformată în numerar ori de câte ori posesorul crede că obiectele și-au revenit la valoarea normală sau amenință să se scumpească și mai mult. În această soluție găsim un nou moment când interesul personal al cetățeanului concordă cu interesul general al statului.

ANGLIA

Dintre toți beligeranții Anglia e fără îndoială statul care își procură cu cea mai mare înlesnire și cu cel mai mare avantaj pentru tesaurul public fondurile necesare războiului. Printre multe cauze explicative ale acestui fenomen este și avuția națională. George Paish, directorul revistei „Statist“ evaluează bogăția Angliei la £ 17 miliarde sau 425 miliarde lei, iar venitul total anual al poporului britanic la 50 miliarde lei, din care ar rămâne o economie de 7—8 miliarde pentru sporirea anuală a capitalului englez. Paul-Leroy-Beaulieu găsește că Paish e de un „optimism exagerat“.

Dacă savantul englez în bun patriot exagerează în plus averea țării lui, învățații germani exagerează în minus, din motive ușoare de înțeles, bogăția Angliei: Steinman Bucher o evaluează la maximum 300 miliarde mărci sau 370 miliarde lei¹⁾ iar Helfferich în cartea deja citată, la 260 miliarde mărci sau 321 miliarde lei.

În ceea ce privește bogăția pe cap de locuitor, revine chiar după calculele lui Helfferich o cotă parte mai mare în Anglia decât în Germania și anume 5800 mărci față de 4900 mărci. Ambele aceste țări sunt întrecute de Franța în media pe locuitor, unde luând de bază averea totală evaluată de Edmond Théry la 287 miliarde franci, ar ieși o cotă-parte individuală de 5900 mărci.

Situația favorabilă a finanțelor engleze se mai explică și prin poziția insulară a țării și puternica flotă de război cari feresc Anglia de consecințele nenorocite ale invaziilor de teritorii. De asemenea recrutarea armatei, bazată înainte numai pe voluntariat iar acum în urmă și pe obligativitatea celibatarilor, lasă la vetre

¹⁾ Steinman-Bucher, Das reiche Deutschland Berlin 1914, pag. 66.

un număr mare de locuitori cari își văd mai departe de ocupațiile zilnice.

Dacă Germania și Franța au sub drapel sau vor aduce încetul cu încetul până la 12 % din populație, Anglia cu legile actuale nu va putea depăși proporția de 7—8 %. Producția națională și în consecință venitul național nu suferă schimbări așa de însemnate ca pe continent. Comerțul exterior, cel mai mare în lume și atingând 30 miliarde lei, tinde să se mențină și în război la această cifră din cauza dominației suverane pe mări.

Ziarul „The Economist” din Londra, în numărul din 18 Septembrie 1915, susține chiar că războiul nu numai că nu aduce o micșorare a produsului economiei naționale, ci din contră acesta sporește tocmai din cauza războiului, la cifra de 17 miliarde lei anual. Paul-Leroy-Beaulieu a manifestat oarecare scepticism relativ la această cifră în „L'Economiste Français” din 2 Octobre 1915.

Sporirea venitului național face posibilă mărirea veniturilor bugetare ordinare prin urcările impozitelor existente sau crearea de altele noi. Pe exercițiul 1913—1914, bugetul englez se echilibra la aproape 5 miliarde lei. În cursul exercițiului 1915—1916 se speră ca veniturile bugetare să atingă 7 miliarde lei. Fideli unei vechi tradiții, bărbații de stat englezi fac tot posibilul ca o mare parte din sarcinile războiului să fie suportată de aceia cari se presupun că l'au provocat, de generația contemporană războiului prin urcarea impozitelor iar nu numai de generațiile următoare prin împrumuturi publice cum este aproape regula pe continent.

În războaiele din trecut, începând cu anul 1688, Anglia și-a procurat banii unind impozitele cu împrumuturile în proporție medie de $\frac{1}{3}$. În războaiele duse contra lui Napoleon, impozitul a furnizat 47 % din cheltuiela totală, iar în războiul Crimeei 43 %. Exemplul cel mai tipic din acest punct de vedere ni-l oferă expediția din Transvaal. Cheltuielile totale engleze în intervalul de doi ani și jumătate cât a durat războiul, s'au urcat la 6 miliarde din cari 2 miliarde au fost obținute prin sporirea impozitelor iar restul de 4 miliarde prin împrumuturi de război. Noile impozite cari se cifrau la 800 milioane lei pe an erau compuse jumătate din impozite directe și jumătate indirecte și sunt considerate în știința financiară ca cele mai mari sarcini ce și-a pus un popor în decursul unui război.

Sporirile sau creările de impozite dovedesc în afară de forța economică a Angliei, spiritul de jertfă și de patriotism al poporului englez în cazuri de pericol pentru țară.

Efortul fiscal făcut în actualul război pentru sporirea veniturilor bugetare prin urcări sau creări de impozite, va aduce tezaurului public un surplus evaluat la £ 173.174.000 sau 4 miliarde 300 de lei pe an. În acest total impozitele directe intră cu 71%. Printre impozitele și taxele urcate, menționăm: impozitul pe venit, taxele vamale pe obiectele de lux (automobile, motociclete, ceasornice, instrumente de muzică, filmuri cinematografice, etc.) taxele asupra zahărului, ceaiului, berei, tutunului etc. Printre impozitele din nou create cităm impozitul asupra beneficiilor de război de 50%, care a fost imitat de Germania, Franța, etc. Ministrul de Finanțe englez prevede încasări anuale de 750 milioane lei din acest din urmă impozit.

Oricare ar fi fost surplusul procurat de resursele bugetare, ele nu puteau acoperi sarcinile din ce în ce crescând ale Angliei care cheltuia:

La Iunie 1915 pe zi 55 milioane lei.

„ Iulie „ „ „ 75 „ „

„ Septembrie „ „ „ 87 „ „

Primul Ministru Asquith declară într'un discurs din Octombrie 1915 că prevede în scurt timp o cheltuială zilnică de 125 milioane lei, sau pe lună de 3 miliarde 750 milioane lei.

Cheltuielile de război ale Angliei sunt superioare cheltuielilor celorlalte state din două motive:

1) Anglia neavând armată de uscat organizată din timp de pace, a trebuit să creeze totul în această direcție și să cheltuiască prin urmare într'un interval scurt ceace alte popoare și în special Germania cheltuiesc de 40 de ani.

2) Ajutorul dat aliaților pe care Asquith l'a evaluat la 7 miliarde lei, adăugând că această sumă va mai crește, astăzi trebuind să atingă 10 miliarde. Printre statele împrumutate sunt: Franța, Rusia, Italia, Serbia, Muntenegru, Belgia etc.

Nu cunoaștem sumele împrumutate fiecărui stat, probabil însă că Italia a obținut mai mult decât celelalte, iar Rusia mai puțin decât se crede. Oare cari avansuri au fost făcute de Anglia în mod comun cu Franța. Efectuarea de împrumuturi nu a avut ca rezultat remiterea de aur în țările menționate ci plăți făcute pentru contul lor, în Anglia sau în America, pentru achitarea munițiilor comandate acolo.

Prin ajutorarea aliaților cu bani, Anglia nu inovează nimic în materie de politică financiară ci continuă o veche tradiție en-

gleză. „Aceasta eră forma în care țările bogate ca Olanda și Anglia duceau războaiele în trecut: ajutau pe prinții săraci, ma cu seamă pe cei germani să se bată pentru ele.... În cele două decenii cât au durat războaiele cu Franța dela 1793–1814, Anglia a plătit suveranilor străini nu mai puțin de £ 46.289.459, adecă aproape un miliard de mărci”.¹⁾

Guvernul englez a recurs ca și guvernele din celelalte state beligerante la Banca Angliei: rolul jucat de aceasta din urmă în finanțare a fost însă de minimă importanță în raport cu rolul băncilor de emisiune de pe continent. Nu trebuie să se deducă de aci că Bank of England n'a putut sau n'a vrut să ajute statul cu avansuri: adevărul este cu totul altul²⁾. Stocul metalic a fost ce e drept mic la începutul războiului: 27.6 mil. £; el s'a mărit în urmă în mod automatic prin simplul joc al relațiilor comerciale engleze deja până în Februarie 1915 până la 91,1 milioane £. Mai departe, ar fi fost ușor pentru guvernul englez să modifice Peel-Act care reglementează emisiunea de bilete a Băncii Angliei și să pună presa în mișcare. Dacă n'a făcut-o sau a ezitat s'o facă până în ultimul moment, eră faptul că conducătorii dela Bank of England considerau rolul lor primordial în regularea valutei engleze, iar nu în acordarea de credite statului și particularilor englezi. O prea mare emisiune de bilete ar fi depreciat însă fără îndoială cursul lirei sterline în schimbul internațional ceea ce ar fi fost considerat de englezi ca o adevărată calamitate. Menținerea Londrei ca un „Clearing-House” al lumii, se bazează pe stabilitatea cursului monetei engleze și îndată ce acest curs ar începe să varieze cu oscilațiuni prea mari sau să se deprecieze, ar suferi pagube și s'ar periclita nu numai economia națională engleză dar chiar întreg comerțul mondial.

Conducerea prudentă a Băncii a menținut în tot cursul secolului trecut un loc de onoare lirei sterline și a mărit încrederea populației care e dispusă să admită mai repede o lichidare a Engliterei decât a Băncii Angliei, după cum spunea Bagehot în frumosul lui tratat „Lombard Street” de acum 45 de ani.

Prima măsură luată de Banca Angliei la începutul războiului european a fost urcarea taxei scontului dela 3 până la 10 %. Când s'a observat că măsura nu e suficientă pentru a proteja stocul metalic, guvernul, după indemnul Băncii a mai decretat: închiderea băncilor dela 3—6 August, acordarea unui moratoriu

¹⁾ Werner Sombart, *Krieg und Kapitalismus*, München 1913, pag. 61.

²⁾ Vezi die Bank, 1915 pag. 499, *Die grossen Notenbanken im Dienste der kriegführenden Staaten*, von Lansburgh.

general și interzicerea exportului aurului. Banca a mai cerut și căpătat dela guvern autorizația de a suspenda Peel-Act, când va crede de cuvință. Măsurile drastice au avut rezultatul dorit: deja la 8 August, Banca a redus taxa scontului la 5⁰‰.

Din cele două mijloace de a combate sau evita crachurile financiare la începutul războaielor, fie acordarea moratoriului general în legătură cu o mică emisiune de bilete, fie neacordarea moratoriului în legătură cu sporirea emisiunii bazată pe cursul forțat, Banca Angliei a ales pe cel dintâi, călăuzită mereu de menținerea cursului lirei sterline. Tot din această cauză, statul englez, nu Banca Angliei, a bătut hârtia monetă care era destinată să înlocuiască în circulația internă numerarul dispărut în primele momente de panică (currency notes). Banca s'a obligat numai a aduna aurul garantator al acestei emisiuni de hârtie prin măsura luată de stat de a opri exportul aurului. La plasarea bonurilor de tezaur Banca Angliei a servit ca un simplu intermediar între statul și particularii englezi. În ceea ce privește ajutorul dat pieței interne prin acordări de credite, Banca n'a pășit la realizarea acestei măsuri decât cu foarte mari precauțiuni și numai după ce statul englez a preluat asupra sa o parte din riscurile cari rezultau din aceste operații. De altminteri mărirea depozitelor în bănci denotă că piața engleză nu a avut nevoie de ajutorul băncii centrale decât pe un timp relativ scurt. Rezumăm: linia de conduită a Băncii Angliei-a fost menținerea emisiunii de bilete în limite rezonabile pentru a nu provoca o depreciere a lirei sterline pe piața mondială și a nu da naștere în Anglia la „inflațiune” adică la scumpirea lucrurilor în raport cu înmulțirea instrumentelor de plată. Dacă totuși există scumpețe în Anglia, ea se datorește altor cauze și în primul rând urcării navlului.

Atitudinea Băncii Angliei e explicabilă numai din cauza situației generale economice care a dispensat statul de a mai face apel la biletele de bancă și i-a făcut posibilă trecerea dela resursele bugetare direct la împrumuturile publice. Rare-ori statul englez a recurs la Bancă trecând la împrumuturile publice îndată ce biletele se înmulțeau și amenințau să greveze circulația cu un număr considerat prea mare.

Împrumuturile publice ale Angliei sunt de diferite feluri:

- 1) Suspendarea amortizării facultative la împrumuturile existente înainte de război,
- 2) Bonuri de tezaur (Treasury Bills),

- 3) Obligațiuni de tezaur (Exchequer Bonds),
- 4) Imprumuturi obicinuite cu termene lungi sau perpetue. (War Loan).

Asupra primelor 3 puncte nu e nimic de remarcat.

Primul împrumut de război cu termen lung emis de guvernul britanic la 19 Noembrie 1914 a dovedit întâietatea financiară a Angliei, nu atât prin rezultatul său de 8 miliarde 750 milioane lei cât prin scurtul interval de 48 ore în care a fost subscris. Și cu toate acestea rentabilitatea nu era excesivă: deși dobânda era fixată la 3 și $\frac{1}{2}$ și cursul de emisiune la 95, prima se reduce la mai puțin de $3\frac{1}{2}$ din cauza grevării impozitului pe venit. Financiarii englezi propuseseră guvernului, pentru a provoca o reușită mai mare, dispensarea noilor titluri de impozit pe venit, după cum procedează Francezii la lansarea împrumuturilor lor, dar idea n'a găsit ecou nici la guvern nici la marele public așa că împrumutul emis rămâne supus la toate taxele existente și viitoare.

Al doilea mare împrumut a fost emis până la 10 Iulie 1915 și a furnizat tezaurului colosala sumă de 15 miliarde de lei, în afară de conversiunile autorizate ale titlurilor vechi în noi și cari nu procurau de fapt nici-un avantaj. Dobânda era de $4\frac{1}{2}\%$. Impozitul pe venit reduce și rentabilitatea acestora la 4% .

Condițiile și epocile vărsămintelor au fost fixate în mod cât se poate de favorabil pentru public.

Anglia a făcut numeroase împrumuturi în Statele Unite, al căror total nu depășește însă 6 miliarde, pentru plata munițiilor comandate acolo. Ultimul împrumut de 2 miliarde și $\frac{1}{2}$ lei efectuat la New-York este jumătate pentru contul Franței care de asemeni avea de achitat muniții în America.

Imprumuturile în America isvorăsc din dorința guvernului englez de a împiedeca deprecierea lirei sterline pe piața New-York. Comerțul dintre Anglia și Statele Unite se soldează acum printr'un excedent de export al mărfurilor americane asupra importului de mărfuri engleze în America, ceace are ca rezultat urcarea dolarului american la Londra și scăderea lirei sterline la New-York. Prin plata Americii cu bani din America se atenuiază într'u câtva această tendință. O a doua măsură luată de guvernul englez pentru menținerea cursului lirei, a fost mobilizarea valorilor americane din Anglia și vinderea lor pentru procurarea de fonduri în America. Din 10 miliarde efecte americane în Anglia, s'ar fi vândut până acuma deja jumătate.

Pentru avansurile făcute de Anglia Franței în Anglia sau în America, statul francez a trimis în Anglia o cantitate de aproape 1 miliard franci în aur. Remiterea aurului e motivată tot din dorința Angliei de a-și consolida circulația și cursul schimbului iar nici de cum din neîncredere față de aliat.

Datoria publică a Angliei eră la începutul războiului de aproape 18 miliarde și se va urcă la finele exercițiului bugetar în curs adică la Martie 1916 la peste 55 miliarde, mărindu-se prin urmare cu 37 de miliarde. Nu putem judecă actuala sarcină a Angliei decât comparând-o cu datoria publică din trecut. În 1815, după războaiele napoleoniene, datoria statului englez se urcă la 23 miliarde lei (895 milioane £) pentru o populație care nu atingeă 20 milioane de suflete; admitând cu Leroy-Beaulieu că Anglia ar cheltui în actualul război 70 miliarde, pentru o populație de 47 milioane de suflete și pe cap de locuitor, datoria ar fi mai ușoară de suportat decât eră cea din 1815 pentru populația de multe ori mai săracă de atunci.

FRANȚA

Evenimentele actuale au surprins Franța într-o oarecare nervozitate financiară provocată de atacurile la adresa marilor bănci de depozite din Paris și în special la adresa lui Comptoir National d'Escompte de Paris, Crédit Lyonnais și Société Générale pour favoriser etc.... Aceasta din urmă a fost salvată numai de declarația oficială a guvernatorului Băncii Franței, că-din inspec-tarea și verificarea minuțioasă a registrelor și valorilor sus numitei instituții nu reiese nimic ce-ar justifica neîncrederea și teama publicului. Oricari ar fi fost cauzele campaniei contra marelui finanț franceze, atacurile s'au dovedit ca nejustificate.

Războiul a zdruncinat însă profund economia țării. Lăsând la o parte moralul poporului francez care sub conducerea partidelor înaintate începuse să dorească și să viseze „pacea și fericirea universală” atunci când vecinul dela Est se prepară pe față de război „pe toate fronturile”, e foarte explicabil ca „chemarea sub drapel a 5 milioane de oameni, întreruperea comunicațiilor pe uscat și pe mare, enormitatea cheltuelilor militare să fi provocat și să fi prelungit o criză intensă” ¹⁾. Invadarea și ocuparea de către inamic a celor mai bogate regiuni din Franța au agravat o stare destul de defavorabilă în ea însăși. Nu atât întinderea cât felul bogăției departamentelor ocupate au pricinuit pagube simțitoare economice naționale franceze. Nordul producea cărbuni și Lorena fier, ambele elemente indispensabile la fabricarea munițiilor. Renumitele uzine dela Sf. Etienne și St. Chamond trebuiau să-și aducă materialul prim necesar fie din Anglia, fie din America, cu mari greutate și cheltueli. Bugetul a suferit de asemeni

¹⁾ L'Economiste Français, No. 24 Avril 1915, pag. 515.

o micșorare a veniturilor prin trecerea multor contribuabili — și din cei mai bogați—și materii impozabile sub dominație străină.

Victoria dela Marna a oprit avalanșa germană și a permis poporului francez să se refacă, atât din punct de vedere moral cât și material-economic. Bine 'nțeleș că nu vom mai putea vorbi ca la Anglia de efortări pentru mărirea resurselor bugetare ordinare sau de menținerea comerțului exterior. Acestea au scăzut simțitor și ar fi îmbucurător dacă prin măsurile luate s'ar putea cel puțin apropria de cifrele din timpurile normale. Bugetul atinge înainte de război 4 miliarde și $\frac{1}{2}$ franci, iar comerțul exterior 15 miliarde. Totalul veniturilor bugetare dela August 1914—August 1915, a fost de 3 miliarde 580 milioane franci, adică mai puțin cu un miliard decât în vremea de pace.

Pe măsură ce însă economia națională franceză se organizează în vederea războiului la fel ca în Anglia și Germania, diferențele de încasări între timpul de pace și cel de război se micșorează. Căci Franța e, ceea ce toată lumea știe, o țară bogată: fie că avuția franceză e mai mică decât a Angliei și a Germaniei, fie că nu, asupra unui fapt savanții germani sunt de acord: ca avuție pe cap de locuitor, Franța e superioară tuturor statelor din lume. Venitul brut național poate să atingă 35 miliarde franci pe an iar cel net 6—7 miliarde, din care 2 miliarde și $\frac{1}{2}$, reprezintă dobânzile servite de străinătate pentru capitalurile plasate în afară și cari s'ar urcă la 50 miliarde.

Sumele formidabile cerute de război, silesc pe Franța ca și pe ceilalți beligeranți să cheltuiască nu numai venitul național dar să consume și din capitalul sau fondul național. Sumele economisite în timpuri normale se plasau în întreprinderi productive cari măreau venitul poporului, azi ele se plasează în cartușe și obuze cari au tocmai calitatea sau mai bine zis defectul contrar, acel al distrugerii. Două căi se pot urma pentru a împiedeca scăderea venitului poporului în caz de război:

- 1) Sau se mărește productivitatea prin efortări tehnice,
- 2) sau se micșorează consumația, înțelegând prin aceasta din urmă și consumația productivă.

Și într'un fel și într'altul se naște un excedent de producție, ori presupunând cazul cel mai rău, o menținere a producției și deci a venitului net de care beneficiază statul pentru susținerea războiului. La poporul francez, economia sau moderația în consumație e așa de înrădăcinată, că guvernul nu mai are nevoie ca

în Anglia sau Germania să facă apel la cetățeni pentru toate restrângerile posibile în cheltuieli, lux, etc.... ci beneficiază pur și simplu de această calitate careia se datoresc în mare parte miliardele franceze. Această calitate va înlesni și după război refacerea economiei naționale aproape în mod automatic.

Cheltuielile Franței au mers progresând ca și ale celorlalți beligeranți după cum se vede dintr'un exposeu al ministrului Ribot.

		Chelt. militare	Chelt. totale
Ultimile cinci luni	1914	800 milioane	1.340 milioane.
Primul trimestru	1915	1100 "	1.665 "
Al treilea "	"	1300 "	1.870 "
Al patrulea "	"	1500 "	2.075 "

Suma de 2 miliarde 75 milioane franci pe lună reprezintă o cheltuială egală cu jumătatea bugetului francez pe un an întreg, acum patru sau cinci ani.

Din tabloul de mai sus reiese de asemenea că progresia continuă a cheltuielilor lunare este de 735 milioane, adică de mai mult de 55 % pentru fiecare din ultimele 3 luni din 1915 față cu fiecare din ultimele cinci luni pe 1914. Această progresie e azi mărită.

Din cheltuiala lunară de 2 miliarde 75 milioane, bugetul a furnizat pe ultimele luni din 1915 numai 290 milioane, rămânând ca restul să fie procurat pe altă cale.

Totalitatea creditelor acordate de Parlament până la 31 Decembrie 1915 e de 30 miliarde; scăzând din ele totalitatea veniturilor bugetare ordinare dela începutul războiului până la 31 Decembrie 1915 de 4 miliarde 700 milioane, rămân circa 25 miliarde cari au fost procurate prin împrumuturi la Banca Franței sau prin împrumuturi publice.

Raportul senatorului Aimod ne dă următoarele cifre pentru sumele împrumutate de guvernul francez până la 1 Noembrie trecut:

- 1) Franci 7.500.000.000,— la Banca Franței,
- 2) " 75.000.000,— " " Algeriei,
- 3) " 2.388.178.000,— Obligațiuni ale apărării naționale,
- 4) " 8.319.588.000,— Bonuri ale apărării naționale,
- 5) " 462,263,000,— Rest din împrumutul de 900 mil. 3 1/2 %.

- 6) 1.164.692.000,— Bonuri de tezaur plasate în străinătate din cari
 1.028.976.000,— în Anglia și restul în America,
 7) 1.250.000.000,— Cotapartea Franței la împrumutul efectuat cu Anglia în America.

Totalul ar face aproape 21 miliarde franci. Din punctul de vedere al teoriei pure, procedeul Ministrului de Finanțe de a emite o așa enormă cantitate bonuri de tezaur, pare în contradicție cu principiile financiare emise chiar de teoreticieni francezi ca Paul-Leroy-Beaulieu. Succesul și popularitatea de cari se bucură în Franța bonurile apărării naționale au convertit însă pe marele economist la credința contrarie, împărtășită de un savant german că bonurile, prin felul lor simplu de emisiune și fără formalități, au darul de a atrage către tezaurul public toate economiile poporului, înainte ca acestea să poată fi plasate în întreprinderi particulare. Mai e posibil ca serviciile aduse de bonurile de tezaur în războiul din 1870 să fi fost un îndemn pentru guvernul francez de a reedita emisiunea lor în actualul război.

Finanțarea războiului în Franța a pus la contribuție Banca Franței într-o măsură mai largă decât au fost puse celelalte bănci continentale, de către statele respective, exceptând poate Banca de Stat a Imperiului Rus. Ideea că institutul central de emisiune va procura primele și cele mai multe fonduri pentru război eră privită ca un fel de dogmă în Franța și aplicarea acestei credințe ca ceva foarte natural. Stocul ei metalic aur mai mare ca la oricare altă bancă în lume, față cu o emisiune de bilete relativ moderată, dă statului posibilitatea de a avea la dispoziție imediat sume de mai multe miliarde și cu o dobândă neînsemnată. Legile privitoare la raporturile dintre stat și bancă sunt de dată mai veche. Prin legea din 9 Iunie 1857, prorogată ultima oară în 29 Decembrie 1911, banca a fost autorizată să împrumute statului, în cont curent, fără dobândă, 200 milioane franci. O altă lege din 1897 obligă banca să avanseze statului la cerere 2 miliarde 900 milioane pe bonuri de tezaur cu o dobândă de 1%. Cu ocazia afacerii marocane, în toamna anului 1911, banca a fost din nou obligată să avanseze statului, în caz de război, până la 6 miliarde, cu aceeași dobândă de 1%. În Februarie 1915, pe baza unei noi legi din Decembrie 1914, banca fu autorizată să mărească limita împrumuturilor către stat până la 9 miliarde. Paralel cu sporirea avansurilor de făcut statului, a trebuit să se sporească

iarăși prin lege, maximul de bilete ce eră în drept să emită Banca Franței. Maximul de emisiune de 6 miliarde 800 milioane, cât eră înainte de război, a fost sporit în decursul războiului la 15 miliarde.

Banca Franței cu tot ajutorul dat statului, nu a neglijat piața internă, ci din contră a ajutat-o prin acordări de mari credite. De la 27 Iulie până la 1 August 1914, portofoliul a trecut dela 1, 6 la 3, 1 miliarde franci. Cu introducerea moratorului, piața s'a mai calmat și prezintările la scont la banca centrală au devenit mai puțin numeroase: azi asistăm în Franța ca și în Anglia și Germania, la „pletoră de bani“ !.

Observarea și în Franța a efectelor inflaționismului, nu e un fenomen surprinzător: cantitatea enormă de bilete emise și stânjenirea producției naționale prin uriașa sfortare militară nu puteau să rămână fără influență asupra prețurilor și să nu provoace acolo ca în multe alte părți, scumpetea excesivă a lucrurilor și deprecierea ușoară a francului pe piețele neutre !

Inflaționismul s'a manifestat chiar mai târziu în Franța decât în Anglia din următorul motiv: cantitatea de bilete emisă de Banca Franței în primele luni de război de abia egală valoarea totală a aurului teaurizat de populația franceză din timp de pace, valoare apreciată de unii economiști la 5 miliarde franci. Noile bilete se puteau deci considera ca reprezentante ale aurului ascuns, și emise în conformitate cu „currency principle“: ele ar fi avut o influență asupra urcării prețurilor numai dacă n'ar fi existat rezerva ascunsă de aur a poporului francez și emisiunea lor ar fi fost o simplă consecință a celuilalt „banking principle“.

Păstrarea proporției de 30% între stocul metalic și valoarea biletelor emise nu eră suficientă pentru a garanta stabilitatea valorii francului, nici în interior, nici în exterior. Guvernul francez a recurs atunci la două măsuri: a făcut pe deoparte apel la public pentru depunerea aurului la Banca Franței, iar pe de alta a contractat, fie singur, fie în comun cu Anglia, împrumuturi externe în țara de unde importă munițiuni și material prim și unde francul suferea deprecierea, în America.

Stocul de aur al Băncii a crescut dela 4 miliarde 300 milioane cât eră la 1 August 1914 până la 5 miliarde 20 milioane cât este astăzi. Surplusul constatat în bilanț e însă în realitate mai mic decât surplusul depozitat de public, căci între timp s'au făcut mari remiteri de aur, fie la Londra, fie la New-York. În afară

de aurul exportat de particulari până la interzicerea acestei operații statul francez a exportat în Anglia 300 milioane în Ianuarie 1915, 75 milioane în Aprilie 1915, 350 milioane în Mai 1915, dintre cari 200 milioane pentru contul New-Yorkului.

În ultimile luni din 1915 s'au mai exportat în Anglia 527 milioane aur și acum e vorba să se remită tot acolo o nouă cantitate de aur de aceeași valoare. Franța eră autorizată să dispună fie asupra Angliei, fie asupra Americii pentru contul Angliei, de o valoare întreit de mare cât era trimeterea de aur.

Menționăm în treacăt că stocul metalic al Băncii a fost expedit în momentul invaziei, parte la Bordeaux, parte în sudul Franței, Toulouse sau Marseille, în 140 vagoane.

Depunerile aurului de către public continuă mereu. Dacă comparăm dispoziția de astăzi a populațiunii franceze cu mania din trecut de a ascunde aurul la toate convulsiunile politice, trebuie să conchidem că de astădată poporul francez s'a ridicat, după frumoasa dorință a lui Gambetta, la înălțimea pericolelor cari amenință patria.

Guvernul francez a venit în ajutorul a câtorva dintre statele aliate, Rusia, Muntenegru, Serbia, Belgia, etc., cu suma vizibilă în bilanțul Băncii Franței de 785 milioane.

Odată Banca Franței ajunsă aproape la limita emisiunii și înmulțirea bonurilor de tezaur făcând anevoioasă preschimbarea lor la fiecare scadență, guvernul francez a pășit la realizarea primului împrumut de război pe termen lung. Subscripția s'a deschis la 25 Noembrie 1915 asupra unui capital nefixat, cece excludea orice teamă de reducere și asigură clasarea imediată a titlurilor. Împrumutul a fost constituit în Rentă perpetuă 5% garantată contra oricărei rambursări, adică oricărei conversiuni, până la 1 Ianuarie 1931. Conform obiceiului francez, renta a fost declarată liberă de orice impozit existent sau viitor. Titlurile fiind emise la cursul de 88, rentabilitatea reiese la 5.68%, dacă vărsămintele se făceau la 4 termene eşalonate până la 15 Martie 1916 iar dacă liberarea titlurilor se efectua prin vărsământul integral imediat, rentabilitatea reiese la 5.73%. Condițiile erau extrem de favorabile pentru subscriitori, cari de la 1872 nu mai văzuseră plasamente așa de avantajoase în rentă de stat.

Perioada suscripției a durat până la 15 Decembrie 1915 și împrumutul victoriei a avut rezultatul prevăzut cu exactitate de Paul-Leroy-Beaulieu: 15 miliarde franci din cari 8 miliarde numerar

iar restul preschimbări de bonuri, obligațiuni sau titluri din împrumuturi anterioare.

În măsură corespondentă s'au micșorat bonurile de tezaur, angajamentele statului la Banca Franței și circulația de bilete.

Războiul costă pe Franța până la 31 Decembrie 1915, 26 miliarde la cari se adăogă sumele procurate de bugetul ordinar: împreună cu cele 32 miliarde, cât eră datoria publică a statului înainte de război și în care nu se coprink datoriile departamentelor și comunelor, am aveă deci un total al datoriei publice de 58 miliarde pe 31 Decembrie 1915, cifră de sigur mare dar nu excesivă. În adevăr datoria unui stat nu trebuie considerată numai din punctul de vedere al capitalului nominal sau numai din acela al anuității cu care e grevat bugetul. Capitalul nominal ne-ar interesa numai pentru ușurarea statului în viitor, iar anuitatea ne-ar ușura compararea a două datorii naționale prin cercetarea sarcinei cu care ele grevează națiunile în prezent.

Statisticienii au inventat un procedeu superior celor precedente în divizarea anuității datoriei publice prin cifra populației și calcularea sarcinei anuale a dobinzei pe cap de locuitori. Această metodă s'a perfecționat în urmă prin proporția cifrei dobinzii datoriei la venitul general al totalității locuitorilor dintr-o țară. Înainte de orice calțul se scade însă din datoria statului, activul ce acesta ar posedă în drumuri de fer, clădiri, domenii etc.

Având în vedere pe deoparte avuția și venitul național pe cap de locuitor, pe de alta, averea statului francez la care se va adăoga peste câți-va ani drumurile de fier în valoare de mai multe miliarde, datoria publică a Franței poate să mai suporte urcări fără ca situația să devie îngrijitoare.

GERMANIA

Preparativele financiare ale Germaniei în vederea unui eventual război datează propriu zis de acum câți-va ani. În timpul crizei marocane din toamna anului 1911, guvernul german decis să spargă cercul de fier ce se strângea mereu în jurul imperiului și să declare război Franței, a fost împiedecat dela acest pas în ultimul moment de un demers al marilor financieri berlinezi, cari au declarat că starea financiară de atunci nu permitea începerea și susținerea unui război de lungă durată¹⁾. Conflictul marocan a luat imediat o întorsătură pacifică.

Stânjenirea planurilor politice și criza provocată de retragerea celor 600 Milioane „Report und Pensions-Gelder“ ce Franța avea plasate în Germania, au fost folosite de direcția Băncii Imperiului pentru luare de măsuri de natură a întări organismul financiar german în așa fel ca să nu mai fie găsit nepregătit, orice evenimente politice ar surveni. Pentru ca situația financiară să nu mai poată fi un obstacol la realizarea scopurilor politice, chiar atunci când acestea presupun războiul, Banca Imperiului s'a conformat dorinței guvernului, a menținut emisiunea de bilete în limite rezonabile și a mărit stocul de aur, iar prin urcări de dobânzi și restrângeri de credite a forțat băncile să-și întărească rezervele de casă și lichidabilitatea.

După încheierea păcii de la București, Germania concomitent de altminteri cu Franța și Rusia, și-a sporit armata și creat noi fortificații. Pentru acoperirea cheltuielilor necesitate, cetățenii imperiului au fost supuși la o contribuție de război de 1 miliard

¹⁾ The Times History of the war. Caetul 5. pag. 196 — 200, kap. 13: „German Finance“.

de mărci (der einmalige Wehrbeitrag). Contribuția de origine medievală, nu este nici impozit, nici împrumut: nu e impozit fiindcă nu se repetă, nu e nici împrumut fiindcă statul nu mai restituie sumele incasate. Ideia ingenioasă în sine, a avut rezultatul dorit. Prima rată de 320 milioane mărci s'a încasat până în April 1914, a doua la 15 Februarie 1915 și a treia se va încasa în 1916.

Conform unei vechi tradiții a regilor Prusiei, imperiul mai posedă și un fond destinat primelor cheltueli de mobilizare de 120 milioane mărci, păstrat sub numele de „Reichskriegsschatz” în fortăreața de la Spandau. Acest tezaur fusese luat din despăgubirea de război a Franței din 1870 pe baza unei legi speciale care prevede constituirea lui numai din moneda de aur a imperiului. Important pe vremea când fusese creat de către Bismark, fondul din Spandau își pierduse în ultimul timp orice însemnătate „războinică”.

La desființarea vechilor hârtii-monete în 1874, imperiul a emis așa numitele „Reichskassenscheine” în valoare întâmplătoare de 120 milioane mărci, așa că s'a împiedecat în acest mod, neproductivitatea tezaurului de aur de la Julius-Turm și s'au garantat biletele emise cu o valoare corespunzătoare în metal prețios. Nu există nici o corelație de drept, ci numai una de fapt între valoarea tezaurului și cea a biletelor emise. În 1913, guvernul imperial a fost autorizat să emită o nouă cantitate de „Reichskassenscheine” în valoare de 120 milioane mărci, cu obligația de a-i depune contravaloarea în aur în turnul dela Spandau. La începutul războiului, tezaurul de aur mărit cu 85 milioane a fost depus la Banca Imperiului, dându-i puțința de a-și spori emisiunea de bilete în proporția cunoscută.

„Die Reichskassenscheine” sunt considerate conform legii ca acoperire metalică de către Reichsbank.

În afară de mărirea stocului de aur dela bancă și de tipărirea din timp de pace a biletelor presupuse necesare în război, pregătirea secretă germană mai prevede și crearea „Caselor de împrumuturi” (Darlehenskassen). Acestea liberează contra depunerii de cauțiuni în titluri de valoare sau mărfuri inalterabile, „Darlehenskassenscheine” cari deși nu se bucură de cursul forțat, sunt totuși primite în plată de toate instituțiile statului. De obicei, Banca Imperiului a liberat în circulație mai multe bilete de bancă decât bilete de ale caselor de împrumuturi și a păstrat pe acestea

din urmă în depozit, putându-se servi și de ele, ca acoperire metalică, conform legii. Totul era pregătit pentru deschiderea „Darlehenskasse“-lor la declararea războiului: se destinaseră 99 localități unde aveau să funcționeze, împreună cu personalul necesar. La 5 August, adică a 2-a zi după votarea legii de Reichstag, s'a întrunit consiliul de administrație al noiei instituții și s'a dat ordine telegrafice de deschidere.

Reichskassenscheine în valoare de 120 milioane au mai fost emise de imperiu pentru a treia oară în Martie 1915, în nici o legătură însă cu tezaurul de război ci numai pentru a procura circulației moneda metalică mărunță ascunsă de populație.

În cursul anului 1914 situația economică și financiară a Germaniei era relativ bună, deși prudența dovedită de băncile berlineze indicau celor ce vroiau să vadă că orizontul european nu era liniștit. Bugetele imperiului și statelor particulare se echilibrău iar comerțul exterior cu cifra de 22 miliarde întrecu pe acela al Franței și creștea în proporție mai mare ca cel englez. Participarea Angliei la conflict — neprevăzută și necrezută până în ultimul moment de mediocritățile diplomației germane — și transformarea lui din germano-slav în anglo-german, a dat lovitura de grație acestui comerț și a forțat poporul german să trăiască din și prin propriile lui forțe, realizând astfel ideia scumpă lui Friedrich List: „das nationale System der politischen Oekonomie“.

Avuția națională a Germaniei este astăzi după Helfferich, de 300 miliarde mărci. Venitul național brut atinge 40 miliarde pe an contra 25 miliarde cât era în 1895. Din aceste 40 miliarde, 7 miliarde sunt întrebuințate la consumația publică, iar 25 miliarde servesc consumației individuale. Sporirea anuală a avuției naționale e de 10 miliarde, dintre care 2 miliarde prin simplul fapt al creșterii automate a valorii existente.

Cheltuielile de război mergând crescând: în Decembrie 1915 erau evaluate la 2 miliarde și $\frac{1}{2}$ lei, azi trebuie să întrecă deja 3 miliarde pe lună. Ministrul de finanțe al declară de asemenea că din 407,550,000,— cât se cheltuia atunci pe zi de toți beligeranții, revenea asupra blocului Austro-German $\frac{1}{3}$ rămânând pentru Quadruplă restul de $\frac{2}{3}$.

Incercuirea de către Anglia a adus mari turburări economiei

naționale germane. Bugetul atât acel al Imperului, cât și al statelor particulare, nu se mai puteau echilibra decât cu mari sforțări, ezitându-se a se pune impozite noi.

Statul a uzat în primele șase săptămâni, așa cum era stabilit, de Banca Imperiului iar după invazia în Franța, a trecut la împrumuturile publice pe termen lung. Nimic de obiectat în acest procedeu clasic și recomandat de știința financiară. Nimic de reproșat de asemeni modificării statutelor băncii de a considera bonurile de tezaur cât și polițele subscrise de guvernul imperial ca acoperire a biletelor emise, la fel cu efectele de comerț. O măsură care însă e în adevăr contrară bunelor principii și care s'a dovedit în urmă și inutilă a fost latitudinea acordată Băncii Imperiului, de a considera, pe lângă „Reichskassenscheine” și „Darlehenskassenscheine-le” ca acoperire metalică. E just a adăoga că până în momentul de față emisiunea de bilete în Germania s'a menținut față de stocul metalic în proporția de 30—40% chiar fără a socoti acele bilete. Dar legea rămâne lege, și neaplicarea nu-i justifică votarea.

Pentru ca banca să vină în ajutorul statului și al particularelor, trebuia apărută contra micșorării stocului metalic. După ce în săptămâna anterioară războiului se retrăseseră 100 milioane mărci aur, guvernul a dispensat instituția la declararea războiului de obligația rambursării biletului în metal prețios, a declarat un moratoriu parțial și cursul forțat al biletului în circulație.

Banca a trebuit să vină în ajutorul pieții germane într-o proporție mai mare ca celelalte bănci de emisiune. La 15 August 1914, portofoliul crescuse până la 2 miliarde 980 de milioane mărci, adică de 4 ori mai mult decât la 28 Ianuarie 1914. Pe măsură ce germanii înaintau în Belgia și Franța, încrederea a revenit în public și banii ieșeau din ascunzători luând din nou drumul cunoscut către bănci, făcând posibilă revenirea asupra taxei scontului dela 6% la 5%. În același timp se mărește stocul de aur, parte prin jocul natural al afacerilor, parte prin apelurile și măsurile luate de guvern. La sfârșitul anului 1915, stocul metalic e aproape îndoit ca la 31 Iulie 1914 și anume arată cifra de 2.437.770.000 mărci contra 1.253.000.000,— și aceasta cu toate că s'au trimes între timp însemnate cantități de aur în străinătate pentru achitarea de materii prime necesare industriei germane. The Economist susține că stocul de aur dela Banca Imperiului s'a mărit just cu cantitatea de aur luată de germani dela Banca

Austro-Ungară, care tocmai din această cauză a încetat dela declararea războiului, publicarea situațiilor săptămânale. Cantitatea de aur circulant din Germania și presiunile exercitate de guvern ne dispensează însă de a da mării stocului o altă explicație decât aceea a depunerilor de către public, fie în mod benevol, fie forțat. Ceeace e de remarcat nu sunt depunerile însăși ci cantitatea acestor depuneri. Statul, prin depunerea tezaurului dela Spandau, a făcut începutul și continuarea pe această cale de către particulari nu e surprinzătoare într'o țară în care guvernul central se bucură de o autoritate nediscutată.

La începutul războiului, banca avea în circulație o emisiune de bilete de 1.890.089.000 mărci. S'a putut deci mări emisiunea până la aproape 6 miliarde cât eră la sfârșitul lui Noembrie 1915. Mărirea stocului metalic mergând însă paralel cu sporirea emisiunii, biletele au fost mereu garantate cu metal prețios în proporția bine cunoscută, fără să fie nevoie a socoti ca acoperire și „die Darlehenskassenscheine“.

Germania a pășit cea dintâi între statele beligerante la realizarea împrumuturilor pe termen lung. Ușoarele succese militare dela început predispuneau populația la subscriere. Tipul ales a fost acela al bonurilor de tezaur plătibile în 5 ani, în valoare de 1 miliard și acela al obligațiunilor neconvertibile înainte de 10 ani în valoare nelimitată: ambele la cursul de 97, 50 și cu dobânda 5%. Invitația la subscripție a fost publicată la 9 Septembrie în 2800 ziare și închiderea ei fixată pentru 19 Septembrie. Rezultatul de 4 miliarde și $\frac{1}{2}$ se apropia de creditul acordat de parlament guvernului în valoare de 5 miliarde. În bonuri s'a subscris 1, 3 miliarde, în titluri de rentă 3, 1 miliarde.

Felul cum s'a efectuat subscrierea de către populație se poate vedea din următorul tablou:

S'a subscris		Numărul subscriitorilor	Sume în mărci
100 până la	200	231.112	36.111.400
300	" "	241.804	110.700.700
600	" "	2.000	586.964.300
2.100	" "	5.000	579.403.600
5.100	" "	10.000	450.148.500
10.100	" "	20.000	307.186.600
20.100	" "	50.000	410.458.000
50.100	" "	100.000	315.046.200
100.100	" "	500.000	508.548.400
500.100	" "	1.000.000	287.196.700
	peste 1.000.000	210	868.937.000
Total . .		1.177.235	4.460.701.400

Din tablou reiasă că jumătate din suma totală a fost adunată prin subscripții până la 20.000 M., iar o sumă egală cu 1 miliard din subscripții până la 5000 M.

La al 2-lea împrumut din Februarie anul trecut, de asemenea cu termen lung, emis la cursul de 98.50 cu 5 %, au participat 2.691.060 de subscriitori și a avut un rezultat de M. 9.060 milioane. Al treilea împrumut lansat în Octombrie 1915 la cursul de 99 % cu aceeași dobândă de 5 % a avut 3.966.418 de subscrieri și un rezultat de 12.101 milioane Mărci conform cu următorul tablou:

S'a subscris		Numărul subscrierilor	Sume în milioane mărci
	până la 200	984.358	130
Dela	300—500	858.259	368
"	600—1000	918.595	844
"	1.100—2.000	530.176	928
"	2.100—5.000	422.626	1563
"	5.100—10.000	147.593	1207
"	10.100—20.000	53.445	858
"	20.100—50.000	32.840	1167
"	50.100—100.000	10.090	850
"	100.100—500.000	7.074	1766
"	500.100—1.000.000	832	695
"	peste 1.000.000	530	1730
Total . .		3.966.418	12.101

Tabloul ne arată că la împrumutul din urmă a crescut și numărul subscriitorilor și proporția în care subscrierile medii au contribuit la acoperirea lui.

Dăm mai departe un tablou general de participarea tuturor claselor populației la câte trele împrumuturile : ¹⁾

		REZULTATUL GENERAL		
		Numărul subscrierilor	SUMA SUBSCRIPTIILOR	
			Milioane M.	M. % din suma totală
Dela	100—500	3.349.116	970	3.78 %
"	600—2000	2.891.556	3.696	14.43 %
"	2.100—10.000	1.276.610	6.205	24.22 %
"	10.100—100.00	211.155	6.226	24.30 %
"	100.000—1.000.000	15.216	4.763	18.59 %
"	peste 1 milion	1.065	3.761	14.68 %
Total . .		7.860.354	25.744	100 %

Împrumuturile publice au furnizat statului german până în prezent 25 și $\frac{1}{2}$ miliarde mărci ; s'au cheltuit însă în total în afară de resursele bugetare ordinare 30 miliarde ; diferența este procurată prin plasări de bonuri de tezaur la marile bănci berlineze.

De curând Ministrul de finanțe a cerut aprobarea Parlamentului pentru deschiderea unui nou credit de război de 10 miliarde, cari adăogate la cele 30 miliarde acordate anterior, ar însuma un total de 40 miliarde. Admițând că și noile sume ar fi procurate tot prin împrumuturi publice, datoria publică a Germaniei făcută pentru război, ar atinge împreună cu acele 21 miliarde datorate de acest stat înainte de războiu cifra de 61 miliarde ; desigur o sumă mare dar nu exagerată față cu bogăția țării și mai ales în comparație cu datoriile celorlalte state.

Imperiul german are o rețea de căi ferate evaluate de economiști la 20 miliarde mărci cu cari s'ar micșoră prin urmare datoria publică.

Ușurința cu care imperiul a învins dificultățile financiare se explică prin calitatea grație căreia poporul german a făcut așa de mari progrese pe toate terenurile, calitatea organizării. 380 legi de război cu caracter economic și financiar au fost prezentate

¹⁾ Die wirtschaftlichen Kräfte Deutschlands im Kriege, herausgegeben von der Dresdner Bank, Berlin 1916, pag. 18.

de Cancelar Parlamentului pentru a îndrumă agricultura, comerțul și industria în direcția necesităților de împrejurări.

În Germania adaptarea întregii producții la starea de război sau mobilizarea economică s'a făcut aproape paralel cu mobilizarea armatei iar nu un an mai târziu ca la ceilalți beligeranți. Industria producătoare de articole pentru pace și export s'a transformat în industrie de război. Odată chestiunea economică rezolvată atât pe cât se putea față cu blocusul efectuat de Anglia, problemele de ordin financiar, mai în totdeauna în funcție de cele de natură economică, nu mai prezintă greutăți insurmontabile. Mărirea depozitelor în bănci e o consecință și o manifestare logică a legilor economice.

Germanii trăiesc de aproape doi ani numai pentru război și se mențin numai prin „munca organizată”. Superioritatea pe care o posedau adversarii Germaniei la începutul războiului prin posesiunea a mari rezerve de bani disponibili, se atenuiază pe măsură ce războiul se prelungește și populația se adaptează împrejurărilor.

Într'un singur caz, situația financiară ar deveni îngrijitoare: atunci când ea ar fi corolarul unei epuizări economice, foarte probabilă într'un lung război și la un popor blocat hermetic cum sunt Germanii.

Situația finanțelor imperiului se mai explică prin cunoscutul drum circular făcut de capitalurile germane în interiorul țării: Germania e astăzi o mare cetate asediată din care nu iese și în care nu intră nimic fără permisia Angliei.

Dacă nu intră mărfuri, materii prime și mai ales obiecte alimentare în Germania, în schimb nu iese de acolo nici capitaluri. Exportul Statelor Unite arată în primul an de război un surplus de 6 miliarde, sumă cu care s'a micșorat averile naționale ale Angliei, Franței, Rusiei, etc.

Puține mărfuri ce mai importă Germanii din țările neutrale trebuiesc însă plătite cu mari puguțe din cauza deprecierei „mărcii” și ori câte măsuri s'ar lua în centralizarea comerțului de devalua, aceasta va continua să scadă atât vreme cât Anglia înăsprește măsurile de blocare sau adaugă noi elemente la inamicii deja destui de numeroși ai puterilor centrale.

AUSTRO-UNGARIA

Războiul balcanic adusese o mare perturbare în comerțul și industria monarhiei și în mod indirect în finanțele statului. Declararea moratoriilor în țările balcanice, retragerile creditelor de către piețele Apusului și teama unui conflict armat cu Rusia sunt atâtea factori cari explică zdruncinarea unui edificiu economic bazat numai pe credit. Deficitele în bugete se acopereau cu împrumuturi cât se poate de oneroase pentru tezaurul public și numai cu concursul străinătății. Datoria publică eră la începutul războiului de aproape 15 miliarde.

Monarhia cheltuește pentru război circa 1 miliard coroane pe lună.

Împrumuturile publice efectuate în ambele state deși n'au dat rezultatele dorite de guvernele respective au procurat tezaurului până în Noembrie trecut 13 miliarde coroane. Diferența în cheltueli s'a acoperit, o parte din resursele bugetare ordinare, o parte și cea mai însemnată prin împrumuturi la Banca de emisiune.

Tăcerea observată de direcțiunea băncii și nepublicarea bilanțurilor sunt semnificative și ne îndreptătesc a crede că formidabila circulație de bilete n'are drept acoperire metalică decât o neînsemnată cantitate de aur. Marea emisiune a făcut posibilă subscripția împrumuturilor, a avut însă o influență deplorabilă asupra cursului coroanelor și asupra scumpetei traiului. Coranele scad mereu și traiul se urcă vertiginos în cost. Pentru ameliorarea cursului, Germania a împrumutat Austriei, în diferite rânduri sume cari pot să atingă în total 1 miliard coroane (împrumuturi valutare).

Finanțe avariate nu sunt însă pentru Austro-Ungaria un fenomen îngrijitor. În tot cursul secolului trecut, afară de scurte intervale, Austro-Ungaria, țara clasică a hârtiei monete, s'a luptat și ajunsese a se deprinde chiar cu neajunsurile cursului forțat.

Avuția națională a Austro-Ungariei este evaluată de savanții austriaci la 135 miliarde coroane, dintre cari 90 pentru Austria și restul pentru Ungaria iar venitul brut la 19 miliarde coroane.

RUSIA

Banca de stat a Imperiului Rus a urmat în acumularea stocului metalic aur, aceiași politică pe care a dus-o Banca Franței. La izbucnirea războiului Rusia posedă în bancă a doua cantitate de aur din lume, față cu o emisiune de bilete care nu egală nici măcar această valoare; în război, toate emisiunile posterioare bazate pe faimoasa proporție de 30% aur față de bilete, au fost puse la dispoziția guvernului.

Situația extra-ordinar de favorabilă a băncii eră într'u cât-va contra balansată de deficitul bugetar provocat de suprimarea monopolului și interzicerea alcoolului în armată.

Mobilizarea industriei în vederea războiului a provocat și în Rusia sporirea depozitelor în bănci și în casele de economie: nu e de mirare deci ca împrumuturile publice să fi reușit și să fi procurat tezaurului peste 13 miliarde lei. Aceasta e cu atât mai remarcabil cu cât Rusia se susținea în timp de pace cu continue împrumuturi contractate la Paris.

Rusia cheltuește pentru război 1.800 milioane lei pe lună; până la 31 Decembrie 1915 s'au cheltuit în total 25 miliarde.

Rusia a contractat de asemenea mici împrumuturi în Anglia, Franța, Statele-Unite, Japonia etc. pentru plată cupoanelor rentei ruse sau achitarea munițiilor comandate în țările menționate.

ITALIA

Izbucnirea războiului european a găsit Italia într'o situație financiară din cele mai favorabile. Totalitatea biletelor de bancă emise de cele 3 instituții de emisiune atingea 2200 milioane lire față cu o acoperire metalică de 1600 milioane lire. În circulație se mai găseau afară de moneta metalică propriu zisă, așa numitele biglietti di Stato în valoare de 525 milioane lire, cărora li se destinase ca fond metalic de garantare o sumă de 100 mil. aur.

Intervalul de la declararea războiului european până la intrarea în acțiune, a fost folosit de Italia pentru activarea preparativelor militare. Cheltuielile necesitate au fost acoperite cu sporuri de emisiune de bilete de bancă și de stat precum și de crearea unor bonuri di Cassa în valoare de 250 milioane lire. Bine înțeles că s'au modificat în mai multe rânduri legile referitoare la maximul emisiunilor de bilete.

De obicei se crede că comerțul italian a realizat mari beneficii prin vânzarea mărfurilor fie italiene, fie de transit clandestin către puterile centrale și statistica pare a întări această opinie. Se uită însă că aceste mici avantaje sunt mai mult decât contrabalansate de următoarele fenomene:

1) retragerea capitalurilor engleze, franceze, germane, elvețiene din Italia;

2) stagnarea complectă a comerțului vizitatorilor străini și micșorarea venitului național cu aproape 500 mil. lire;

3) încetarea remiterilor de bani de către emigranții italieni.

Controlul riguros exercitat de flota britanică asupra intrărilor de mărfuri în toate porturile Europei și deci și în acelea ale Italiei au îngreunat aprovizionarea industriei italiene cu materii prime: de aci oare care depresiune în lumea afacerilor. La intrarea Italiei în acțiune, situația financiară se schimbase în așa fel că bugetul prezinta deficite iar băncile ajunseseră la maximul de emisiune.

Adaptarea producției în vederea războiului la fel cu cea ce se făcuse în celelalte state au înviorat din nou economia națională și a permis statului italian să facă împrumuturi interne, pe lângă cele externe deja menționate în cursul acestei lucrări, în condițiuni relativ bune. Primul împrumut intern emis în Ianuarie 1915, pe cursul de 97 cu $4\frac{1}{2}\%$ dobândă a adus un rezultat de 1 miliard lire; al doilea emis la cursul de 93.95 și $3\frac{1}{2}\%$ dobândă în Iulie 1915 a produs 1124 mil. lire; al treilea din Februarie 1916 a procurat 2000 mil. lire fiind emis pe cursul de 97.50 cu 5% . Aceste împrumuturi se adaogă la datoria Italiei dinainte de război de 12 miliarde lire.

Sarcinele provocate de război tezaurului italian sunt mici: circa 500 milioane lire pe lună, în raport direct însă cu mica sforțare militară.

CONCLUZIE

Dansul miliardelor a făcut pe mulți cunoscători și necunosători în materie de finanțe să prevadă o viitoare catastrofă financiară și încheierea curândă a războiului din „lipsă de bani”.

Este adevărat că sumele cheltuite până acum și valorile distruse de război sunt mai mari decât în toate războaiele din trecut: ele sunt însă proporționale creșterii avuției și veniturilor statelor moderne. De altminteri o mică privire retrospectivă ne arată că și războaiele trecutului au costat miliarde la epoce când nu existau averile acumulate de astăzi. După Sombart, Piemontul a cheltuit în războiul pentru succesiunea la tronul Spaniei de la 1700—1713, Livre 164964472, adică Livre 137 pe cap de locuitor la o populație de 1.200.000; aceasta ar corespunde pentru Germania de astăzi unei sume de 9 miliarde mărci. Pagubele cauzate Piemontului prin distrugeri, contribuții, rechiziții, etc. se urcau la 37.325.415 livre. Anglia a cheltuit în războaiele cu Napoleon aproape 20 miliarde lei, atunci când venitul național era de 10 ori mai mic decât azi. Pe cap de locuitor revine în Anglia o cheltuială anuală de 80—90 Mărci, cece ar corespunde unui buget de război de 6 miliarde în Germania de astăzi, care cheltuiește în timpuri normale un miliard de mărci pe an pentru armată. Paul-Leroy-Beaulieu reproduce în *Traité de la Science des Finances*, Tome second, pag. 268, ediția 1906, după un document englez cheltuielile Angliei în războaiele de la 1688 încoace, unde nu e vorba de cât de „miliarde”.

Războiul cu Transvalul a costat pe Anglia mai mult de 6 miliarde, iar pentru expediția din Crimeea s’au debursat 7 miliarde.

Războiul franco-german a costat după Léon Say suma de 12 miliarde; iar cel ruso-japonez a provocat cheltuieli de peste 10 miliarde.

Următoarea statistică engleză apărută în „Economist” ne demonstrează mai bine decât orice argumentare, că cheltuielile de astăzi nu sunt „progresive” ci pur și simplu proporționale atât cu avuția națională cât și cu venitul anual englez, în cazul că războiul ar dura până la Martie 1916; dar chiar la o durată mai lungă, proporția nu s’ar schimba simțitor.

	Războiul cu Franța 1793—1815	Războiul Crimei 1854—1856	Războiul cu Burii 1899—1902	Actualul Război 1914—1916
Populația Mării Britanii	15.000.000—19.400.000	27.900.000—28.300.000	41.200.000—42.600.000	46.100.000—46.700.000
Cheltuielile directe pentru Marea Britanie	Lei . . 16.393.000.000	1.702.350.000	5.321.420.000	38.838.800.000
Do. pe cap	Lei 95,35	60,50	126,10	837,30
S'a acoperit prin împru- mături	Lei . . 10.995.920.000	807.040.000	3.606.460.000	35.938.500.000
Do. în procente	67 %	47 $\frac{1}{2}$ %	60 %	92 $\frac{1}{2}$ %
S'a acoperit prin impozite	Lei . . 5.397.080.000	895.310.000	1.714.960.000	2.900.300.000
Do. în procente	33 %	52 $\frac{1}{2}$ %	32 %	7 $\frac{1}{2}$ %
Serviciul anuității pe cap de locuitor înainte și după război	Lei . . 16,25—40,60	27,50—28,75	14,35—16,85	13,10—46,25
Impozite anuale pe cap de locuitor înainte și după război	Lei . . 32,25—66,25	52,50—60.—	55,35—69,50	94,35—186,25
Venitul național înainte și după război	Lei 6.305.000.000—7.568.000.000	12.610.000.000—13.871.000.000	40.352.000.000—45.396.000.000	56.745.000.000
Din venitul național s'a plătit înainte și după război ca impozite . .	7 $\frac{3}{4}$ %—17 $\frac{1}{4}$ %	11—12 %	5 $\frac{1}{2}$ —6 $\frac{1}{2}$ %	7 $\frac{3}{4}$ —15 $\frac{1}{2}$ %
Economia națională în- ainte și după război . .	Lei 4.008.800.000—4.261.000.000	2.017.600.000—2.290.800.000	6.809.400.000—7.566.000.000	9.457.500.000—

În teorie există un singur criteriu pentru determinarea limitei datoriilor pe cari statul le poate face pentru război: acesta este averea națională. În practică, cheltuirea întregii averi ar echivala cu o completă bancherută și aci nu se va ajunge niciodată de oarece organizarea economică în vederea războiului face posibilă conducerea lui mai departe din punct de vedere financiar și epuizarea altor factori înaintea banului.

Prin această afirmare nu se micșorează întru nimic importanța finanțelor ci se reduce rolul banilor la acela de simplu instrument de plată sau mijloc de schimb. Acolo unde se respectă în limitele posibile regulile financiare și patriotismul cetățenilor e la înălțimea vremurilor, statele își procură cu mai multă sau mai puțină înlesnire atât produsele direct întrebuintabile în război,—când există în țările respective,—cât și banii necesari la plata lor. În caz contrar statul modern, cu centralizarea și atotputernicia de care dispune, nu ar ezita să ia prin mijloace de constrângere ca mobilizare industrială, rechiziții, confiscări, etc., ceea ce particularul nu oferă de bună voie.

Socialismul de stat în materie de politică economică, atrage după sine cursul forțat în materie de politică financiară: de drept și de fapt, atât beligeranții cât și neutrii, pășesc dela începutul războiului din ce în ce mai mult pe calea arătată de aceste două principii.

E greu însă de admis ca mentalitatea popoarelor să se schimbe așa de radical încât cetățenii rămași în patrie să refuze a pune la dispoziția statului punga și banii, când semenii lor de pe front își dau cu atâta devotament sângele și viața pentru țară.

S F Ă R Ș I T.

BIBLIOGRAFIE

Paul Leroy-Beaulieu, Traité Théorique et Pratique d'Economie Politique, Paris, édit. 1906, Tome III.

Paul Leroy Beaulieu, Traité de la Science des Finances, Paris, 1916, Tome II.

René Stourm, Le Budget, Paris, 1906.

Werner Sombart, Krieg und Kapitalismus, München und Leipzig. 1913.

R. Calwer, Jahrbuch der Weltwirtschaft, Jena, 1912.

Riesser, Finanzielle Kriegsbereitschaft und Kriegsführung, Jena, 1909.

Dr. I. Jastrow, Geld und Kredit im Kriege, Jena, 1915.

Nachtrag-Krieg 1914—1915 zu Deutsches Reichs-Gesetzbuch.

Edgar Jaffe, Werner Sombart, Max Weber, Roberts Michels, Krieg und Wirtschaft, Kriegs-Hefte des Archivs für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik.

Arnold Steiman-Bucher, Das reiche Deutschland, Berlin 1914.

Karl Helfferich, La Prosperité Nationale de l'Allemagne, Berlin, 1914.

Dresdner Bank, Die wirtschaftlichen Kräfte Deutschlands im Kriege, Berlin, 1916.

Ivar Hultman, Die Centralnotenbanken Europas, Berlin, 1912.

Die Bank, Berlin.

L'Economiste français, Paris.

The Economist, Londra.

The Statist, Londra.

Frankfurter Zeitung, Frankfurt a. M.

Neue Freie Presse, Wien.

